

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад
«Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

АТАМАНЮК ЗОЯ МИКОЛАЇВНА

УДК: 123:316.3(477)

**СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ СВОБОДИ ЯК ФАКТОРА
СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ СУЧАСНОГО
УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філософських наук

Одеса – 2021

Кваліфікаційною роботою є рукопис

Робота виконана на кафедрі філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Науковий консультант – доктор філософських наук, професор
Борінштейн Євген Русланович,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Кочубей Наталія Василівна,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
завідувачка кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності;

доктор філософських наук, професор
Пальчинська Мар'яна Вікторівна,
Одеська національна академія зв'язку імені О. С. Попова,
завідувачка кафедри філософії, психології та педагогіки;

доктор філософських наук, доцент
Іванова Наталія Володимирівна,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»,
декан факультету дошкільної освіти,
професор кафедри дошкільної освіти.

Захист відбудеться «13» травня 2021 р. об 11-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.02 при Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м.Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, ауд. 74.

З кваліфікаційною роботою можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м.Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розіслано «12» квітня 2021 р.
Автореферат розміщено на сайті <https://www.pdpu.edu.ua>.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. Ф. Цибра

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Феномен свободи пронизує всі сфери життя людини і суспільства. Свобода постійно перебуває в епіцентрі духовного світу людини, де, власне, визначаються цілі й здійснюється вибір своїх дій. Свобода є атрибутом особистості, центром соціального, політичного і духовного життя людини. Свобода, по-суті, характеризує рівень розвитку суспільства, його цивілізованість, демократичність, культурність.

Складність і суперечливість свободи, її здатність до трансформацій під впливом соціокультурних чинників зумовили необхідність нашого дослідження.

Дослідження свободи як фактора соціокультурних трансформацій, як реального чинника сучасних суспільних відносин нашою наукою вивчається на цілий ряд проблем, зокрема методологічного характеру, прояснення та хоча б попередній аналіз яких дали б можливість суттєво підвищити можливості категоріального аналізу соціально-філософського дослідження свободи.

Увага до проблеми свободи як фактора соціокультурних трансформацій сучасного українського суспільства продиктована не тільки теоретичними інтересами, а й завданнями практичного характеру. В результаті інформатизації, інтернетизації, переходу на дистанційні форми навчання спостерігається залежність суспільства від інформації, що сприяє відчуженню людини від суспільства, приводить до виникнення ілюзії свободи, звільнення від відповідальності. У зв'язку з цим, ситуація, що виникла, по суті є загрозою соціокультурної безпеки суспільства. Духовний простір опинився в стані значної трансформації, що веде до «розмитості», невизначеності орієнтирів подальшого соціального та культурного розвитку і викликає гостру кризу людської ідентичності. В умовах глобальних трансформацій ключовою стає проблема особистісного самовизначення і самоствердження, відродження гуманістичних засад у всіх сферах життя. Свобода є найвищою цінністю, глибинним природним прагненням людини, запорукою насиченого інтелектуального, духовного і соціального життя – що є особливо важливим для розвитку сучасного українського суспільства.

Отже, **науковою проблемою** нашої роботи є репрезентація проблеми свободи у соціально-філософському знанні в контексті соціокультурної реальності, виявлення системних протиріч у її проявах, що має принципове значення для мультикультурного суспільства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційну роботу виконано в рамках планової наукової теми кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» – «Інновації у сучасному соціально-філософському пізнанні» (державна реєстрація № 01174000110). Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол від 26.05.2016 р. № 11).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування соціально-філософських засад свободи в контексті соціокультурних трансформацій у сучасному українському суспільстві.

Постановка мети зумовила необхідність розв'язання наступних дослідницьких завдань:

- з'ясувати сутність свободи як соціально-філософської категорії;
- дослідити зв'язок між свободою як науковим поняттям і свободою як соціокультурним феноменом;
- експлікувати поняття «свобода» та «соціокультурна трансформація» в контексті соціально-філософського дослідження свободи як фактора соціокультурних трансформацій;
- з'ясувати теоретико-методологічні складові підґрунтя свободи як фактора соціокультурних трансформацій;
- проаналізувати свободу особистості через фактори ідентичності та толерантності;
- розкрити вплив глобалізації на соціокультурні трансформації свободи;

- здійснити дослідження флуктуацій свободи за допомогою синергетичного підходу;
- дослідити трансформації наукового пізнання в освітянському процесі через призму свободи та розробити критерії науковості знань;
- позначити загальні тенденції проявів економічної свободи особистості в сучасному українському суспільстві;
- здійснити дослідження імперативу свободи у філософського-богословських трактатах Григорія Сковороди;
- обґрунтувати явище толерантності в українському релігійному середовищі;
- визначити аспекти соціокультурної трансформації духовності та духовних цінностей в сучасному українському суспільстві.

Об'єкт дослідження – соціально-філософські засади свободи.

Предмет дослідження – свобода як фактор соціокультурних трансформацій.

Методи дослідження. Враховуючи багатоплановість означеної проблематики, у дисертаційному дослідженні використано широкий спектр наукових методів та підходів. Основні з них:

- методи аналізу і синтезу, які використовувалися впродовж усього дослідження для вивчення свободи як соціально-філософської категорії, особливостей її проявів у процесі соціокультурних трансформацій у сучасному українському суспільстві;
- соціокультурний метод дозволив нам розглянути феномен свободи в контексті глобальних трансформаційних процесів, притаманних сучасному суспільству. Зазначені процеси, як правило, викликають ускладнення соціальної структури, яка впливає на соціальні, економічні та духовні процеси;
- метод структурно-функціонального аналізу в роботі використовувався для побудови моделі співвідношення «соціокультурного» та «соціокультурних трансформацій», при визначенні окремих елементів глобалізаційних впливів на різні сфери життя суспільства, при дослідженні

структурних елементів інновацій в освіті, структуроутворюючих компонентів цінності свободи;

- діалектичний метод дозволив розглянути свободу особистості як закономірний результат її розвитку і саморозвитку. Особистість у суспільному бутті набуває досвіду, змінюється, еволюціонує у соціокультурному плані, що не може не відобразитися на її усвідомленні свободи;

- дедуктивний метод надав нам можливість виявити сфери впливу свободи на соціокультурні трансформації, дозволив перейти від свободи як категорії до свободи як фактора трансформацій, встановити пріоритетність використання цього поняття в соціальній філософії;

- метод абстрагування дозволив описати перспективи впливу свободи на глобалізацію, на розвиток національної освіти, трансформації економічних реалій, духовних цінностей в контексті українського суспільства;

- феноменологічний метод. Дослідження соціокультурних трансформацій є неможливим без використання цього методу, оскільки феноменологічний аналіз дозволяє розглядати свободу в освітянському процесі як результат пізнавальної діяльності людини. Феноменологічний аналіз надав змогу виявити зв'язок між категоричним імперативом свободи і освітянським процесом;

- історико-філософський метод надав можливість у ретроспективі проаналізувати ідеї свободи у творчій спадщині Г. С. Сковороди, дозволив розглянути витoki феномена свободи та її еволюцію у суспільному житті людини;

- за допомогою порівняльного методу зіставлялися свобода як соціально-філософська категорія, свобода як цінність суспільного буття, свобода як фактор соціокультурних трансформацій;

У дослідженні використано принципи наукового пізнання: об'єктивності, який передбачає розгляд об'єкта у відповідному соціокультурному контексті, виходячи з предметної діяльності; конкретності, що виводить феномен із субстанціональної ознаки, що дає можливість врахувати різноманітні фактори соціокультурних трансформацій; системності, що дозволяє охарактеризувати

соціокультурну реальність, яка змінюється під впливом зазначених факторів та історично.

Також у дослідженні застосовувалися наступні підходи: системний, аксіологічний, нормативно-ціннісний, синергетичний, культурологічний.

- системний підхід – для визначення місця і ролі свободи в системі суспільних відносин;
- аксіологічний підхід – для фокусування філософського пізнання на аналізі мотиваційної сфери особистості, аналізі діяльності людини та її проявів, сенсів соціального та індивідуального буття в ідеалах та імперативах;
- нормативно-ціннісний підхід дозволив визначити значення соціокультурних трансформацій свободи для стабілізації суспільства та дати оцінку з точки зору загального блага, справедливості та інших цінностей;
- синергетичний підхід використовувався для окреслення флуктуацій свободи в сучасному українському суспільстві в умовах пандемії коронавірусу.
- культурологічний підхід використовувався з метою виявлення залежності розвитку уявлень про свободу від рівня загальної культури суспільства.

Методологічним підґрунтям дослідження є ідеї, концепції, вчення, викладені в роботах українських та зарубіжних учених. Зокрема, з проблем дослідження свободи, свободи як цінності, глобалізації, освітянського процесу, економічної та духовної свободи були використані роботи наступних авторів: А. Адлер, Аристотель, І. Берлін, В. Віндельбанд, Г. Гегель, Н. Гедікова, Т. Гоббс, К. Гутберлет, Ю. Добролюбська, І. Кант, О. Кузьміна, Г. Лейбніц, Д. Леонтєв, М. Мамардашвілі, К. Маркс, А. Маслоу, В. Попков, М. Попович, К. Роджерс, Ж. Сартр, Б. Спіноза, Й. Фіхте, Е. Фромм, Ф. Шеллінг, М. Цибра та інші.

Важливими для дослідження є роботи наступних авторів, присвячені соціокультурним трансформаціям: В. Андрущенко, О. Апеля, Д. Белла, І. Берліна, Є. Борінштейна, В. Бакірова, І. Бичко, І. Бех, К.-А. Веллмера, Ю. Габермаса, Х. Г. Гадамера, М. Гайдегера, Ф.А. Гаєка, А. Гелнера, Б. Грушина, Г. Йонаса, Дж. Кемпбелла, С. Кримського, О. Лісеєнко,

Р.Г. Лотце, Н. Лумана, Е. Левінаса, М. Михальченко, К. Новікова, Л. Ніколаєва, В. Паркіна, Дж. Раза, Б. Рассела, П. Рікера, Дж. Ролса, Л. Фр. Г. Свендсена, О. Тоффлера, В. Франкла, З. Фрейда, М. Френча, Е. Фромма, М. Фуко, Дж. Шарпа, А. Швейцера.

При написанні дисертації були проаналізовані праці науковців не лише з галузі філософії, а й соціології, психології, культурології, релігієзнавства тощо, а також матеріали наукових конференцій, публікації періодичних та інтернет-видань.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що **вперше** в українській соціальній філософії було запропоновано дослідження свободи як фактора соціокультурних трансформацій.

Розв'язання конкретних завдань сприяло досягненню мети дослідження, визначило та підтвердило наукову новизну одержаних результатів, що сформульовані в таких положеннях:

Вперше:

- представлена категорія свободи як ключовий фактор, що сприяє соціокультурним трансформаціям суспільства і впливає на динаміку його розвитку, проявлений у соціальній, політичній, матеріальній та духовній сферах суспільного буття;

- теоретично обґрунтовано і практично використано нові підходи до концептуального аналізу свободи у соціокультурній площині, що дозволило провести синтез концепцій свободи в соціально-філософському аспекті та верифікувати конкретні ієрархічні рівні й сфери прояву, з розкриттям сутності, сенсу, специфіки, соціальної спрямованості та внутрішньої детермінації свободи в сучасному суспільстві;

- виявлено еволюцію поняття свободи від епістемологічного аналізу до осмислення свободи як духовно-моральної категорії і як соціокультурного явища, в якому детермінація волі посилює роль суб'єктивного, морального начала в процесі діяльності людини;

- на підставі соціально-філософського аналізу доведено, що глобалізація реактуалізує розрив між економічною та культурною моделями

розвитку різних суспільних систем, що змінює цінність значення фактору свободи та спричиняє поширення європейських ідеалів свободи.

Набуло подальшого розвитку:

- положення, що свобода особистості проявляє себе у таких різнопорядкових феноменах, як ідентичність та толерантність; через звернення до їх онтологічних коренів виявлено зв'язок з таким феноменом, як глобалізація;

- запропоновано дефініцію поняття «соціокультурна трансформація», яка уявляється як динамічний іманентний процес змін у суспільстві, які є наслідком зіткнення старого і нового; їх результатом є утворення нової соціокультурної реальності;

- твердження про те, що процеси глобалізації призвели до наступних результатів (дисбаланс розвитку економіки різних регіонів; комерціалізація всіх сфер життя; глобалізація ринку робочої сили; погіршення екологічної ситуації на планеті; посилення розриву між багатими й бідними (людьми та країнами); безконтрольність діяльності міжнародних фінансових структур щодо керівництва держав, чії громадяни входять у ці структури; соціальне розшарування, що стало причиною напруги, що зростає, не тільки між представниками різних соціальних груп в одній країні, але також між країнами; деградація культури та падіння рівня духовного життя суспільства);

- вивчення основних підходів до дослідження феномена свободи в сучасних філософських ученнях і доведено, що ціннісна складова є базовою при розгляді свободи людського існування в сучасному суспільстві;

- тлумачення соціокультурно орієнтованого аспекту філософської парадигми освіти в світлі постнекласичної науки, що базується на визнанні факту альтернативності, мінливості, різноманітності розвитку, врахуванні екзистенційних та культурних умов зародження нового типу цивілізації, що в сучасній освіті створює умови для реалізації одного з засадничих її принципів – принципу світоглядного і культурного самовизначення особистості;

- розуміння поняття свободи в національному контексті, зокрема в поглядах Г. Сковороди, зводиться у своїй більшості значень до особистої

духовної свободи людини; передбачає можливість вибору способу діяльності, соціального статусу й соціальних функцій, дій, вчинків, поведінки, загалом своєї долі;

- сутність свободи як фундаментальної цінності для особистості. В сучасному світі в рамках появи нових можливостей для вільних дій, зростає актуальність проблеми підготовленості людей до свободи. Духовно-психологічна готовність особистості до вільних дій важлива і для суспільства в цілому.

Уточнено:

- складові концепту соціально-філософської теорії свободи. Зокрема, ними виступають сутність і зміст свободи, форми її прояву, вільний вибір та способи його реалізації;

- структуру свободи в різних ученнях, зокрема розрізняють «негативну» і «позитивну» свободу, ілюзорну та істинну свободу, свободу внутрішню і зовнішню, духовну і соціальну, індивідуальну та суспільну, абсолютну та відносну міру свободи.

- специфіку соціально-філософського наповнення: проблеми свободи волі, проблеми свободи вибору й проблеми свободи дії та їхнього вираження через громадянську свободу, політичну свободу, матеріальну свободу та духовну свободу;

- підстави необхідності впровадження в освіту проблемоцентричності, діалогічності і дискусійності, що сприяють розвитку академічної свободи;

- специфіку феномена духовної свободи особистості, її суб'єктивно-ідеальний світ, який присутній в різних культурних сферах, проникаючи в політику (у вигляді політичної волі), в мистецтво (в формі художньої творчості), в мораль (як свобода вибору і підстава морального вдосконалення особистості).

Теоретичне та практичне значення дослідження полягає у тому, що деякі положення та висновки дисертації розширюють простір для подальшого теоретичного дослідження свободи і її особливостей у сучасній Україні та

можуть бути використані при вивченні проблем розвитку сучасного суспільства у гуманітарній галузі знань, сприяти формуванню нових підходів та категорій у соціальній філософії, реалізовувати основні напрямки в дослідженні свободи, підкреслено залежність розуміння свободи від рівня духовного розвитку суспільства.

Основні положення та висновки роботи допомагають простежити тенденції розвитку уявлень про свободу на сучасному етапі, виявити особливості самовизначення людини в умовах трансформації суспільства, а також при підготовці загальних та спеціальних курсів у закладах вищої та фахової передвищої освіти, складанні підручників, монографій та навчальних посібників, в яких розглядаються соціально-філософські аспекти відтворення сучасного суспільства та його базових структурних елементів.

Матеріали дисертації будуть доречними при розробці навчально-методичного забезпечення з таких освітніх компонент, як «Філософія», «Соціальна філософія», «Філософська антропологія», «Теорія та історія соціокультурних трансформацій», «Культурологія».

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні положення і результати кваліфікаційної роботи було висвітлено та обговорено на засіданнях кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, а також доповідалися на міжнародних та всеукраїнських, регіональних міжвузівських теоретичних, науково-практичних конференціях, серед яких: «Інновації в методології та технології наукового пізнання» (м. Одеса, 2006), «Україна в системі сучасних цивілізацій: трансформації держави та громадянського суспільства» (м. Одеса, 2008), «Актуальні проблеми сучасності: стан та перспективи їх вирішення в Україні» (м. Одеса, 2008), «Мова філософської культури» (м. Одеса, 2013), «68-ма науково-технічна конференція професорсько-викладацького складу, науковців, аспірантів та студентів» (м. Одеса, 2013), «Освіта та соціалізація особистості» (Одеса – Дніпродзержинськ, 2014, Одеса – Дніпропетровськ, 2015, Одеса – Дніпропетровськ, 2016, Одеса – Запоріжжя, 2017, Одеса, 2018, 2019, 2020),

«Науковий діалог «Схід – Захід» (Кам'янець-Подільський – Дніпропетровськ, 2014), «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання» (м. Одеса, 2014, 2016, 2018, 2020), «Ділові переговори в бізнесі» (м. Одеса, 2014), «Гуманітарна наука в умовах розвитку інформаційного суспільства» (м. Одеса, 2014), «Філософські читання» (м. Одеса, 2014, 2015), Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства» (м. Одеса, 2015, 2017, 2019), «Особливості та тенденції розвитку правотворчості в умовах трансформації суспільства» (м. Одеса, 2015), «Філософія: сьогодні, завтра й навіщо» (м. Одеса, 2015, 2016), «Глобальні проблеми сучасності у контексті історико-філософського знання» (Одеса – Дніпропетровськ, 2016), «Освітні стратегії розвитку духовної та світоглядної культури особистості громадянського суспільства» (Одеса – Дніпро, 2017), «Філософія у сучасній системі освіти: перспективи та нові стратегії» (м. Одеса, 2018), «Південноукраїнські наукові студії» (м. Одеса, 2018, 2019), «Людина має право: філософсько-правовий та соціокультурний дискурс українського суспільства» (м. Одеса, 2018), «Транскордонне співробітництво: перспективи, проблеми, рішення» (Кишинев – Одеса, 2018, 2019), «Інновації в освіті: сутність, проблеми, перспективи» (м. Одеса, 2019), «Labyrinths of Reality» (Монреаль, Канада, 2020), «Соціально-гуманітарні технології: філософсько-освітній аспект» (м. Черкаси, 2020), «Людина має право: соціально-гуманітарний дискурс у контексті реформаційних процесів в Україні» (м. Одеса, 2020).

Публікації. Основні результати кваліфікаційної роботи наведені у 106 публікаціях. Серед них: 1 одноосібна монографія, 4 монографії колективні, 20 статей у фахових виданнях, зареєстрованих МОН України (2 у співавторстві), 5 статей у наукометричних міжнародних виданнях за фахом (1 у співавторстві), 80 – тези і матеріали конференцій. У спільних публікаціях внесок авторів є паритетним.

Структура дисертації зумовлена її метою та завданнями, об'єктом та предметом дослідження, визначеними дисертантом у процесі науково-теоретичної розробки обраної теми. Робота складається зі вступу, п'яти розділів (поділених на 16 підрозділів), висновків, списку використаних джерел. Обсяг

роботи 357 сторінок, список використаних джерел нараховує 472 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність досліджуваної проблематики, її зв'язок з науково-дослідними програмами, планами, темами; визначаються мета, задачі, об'єкт і предмет, методологічний інструментарій дослідження; розкрито і деталізовано новизну і практичну значущість отриманих результатів, показано їхню апробацію; наведено структуру і обсяг дисертації.

У першому розділі **«Свобода як фундаментальна цінність суспільства»** запропоновано дослідження свободи як однієї з центральних категорій соціальної філософії та розглянуті прояви свободи у соціокультурній реальності сучасного українського суспільства. Означено теоретико-методологічне підґрунтя дослідження проблеми свободи.

У першому підрозділі *«Соціально-філософська сутність свободи»* розглянуто ситуацію в сучасній Україні, коли ідеї свободи набувають гострої актуальності у зв'язку з переходом суспільства від тоталітарного до демократичного, вільного, відкритого суспільства. На думку автора, прагнення держави увійти до кола високорозвинутих демократичних суспільств є фактично національною історією осягнення людьми феномена свободи. Аналізуються ідентичність та толерантність як фактори соціокультурних трансформацій свободи, а також розглядається вплив глобалізації на прояви свободи в сучасному суспільстві.

Зі становленням соціокультурних характеристик особистості, що ґрунтуються на індивідуальному досвіді окремої людини, постає проблема її свободи. Людина вільна й невольна одночасно. Людину обмежує соціокультурне середовище, яке наполегливо диктує їй вибір форм і способів діяльності, їх послідовність. Вона невольна, тому що завжди існують обмеження її діяльності – рівень фізичних чинників і розумових здібностей, технічних можливостей, характеру суспільного устрою і т.д.

Багатоаспектність, різновекторність проблем свободи ілюструє нам її антиномічну природу. Плюралізм щодо розуміння свободи відображає сутність

самої свободи. Свобода є однією з основних філософських категорій, ключовим фактором, що сприяє соціокультурним трансформаціям суспільства і впливає на динаміку його розвитку та проявляється в соціальній, політичній, матеріальній та духовній сферах суспільного буття.

Духовна свобода передбачає самостійний вибір ідеології та світогляду, право бути прихильником будь-якої релігії або залишатися атеїстом, займатися будь-яким видом мистецтва, вивчати найбільш відповідну науку. Гносеологічна свобода передбачає вибір особистих методів для пізнання суспільства і навколишнього світу. У соціокультурному середовищі свобода – це головний атрибут особистості, без якого немислимі соціальна і духовна реалізація її основних потреб.

У другому підрозділі *«Свобода: наукове поняття та соціокультурний феномен»* експліковане поняття свободи як соціокультурного феномену. Розгляд соціально-філософських основ свободи дає нам можливість дослідити наявні фактори соціокультурних трансформацій сучасного українського суспільства. Для цього авторка аналізувала його сутність, розглядала свободу як соціокультурний феномен, який впливає на соціокультурні трансформації.

У підрозділі експліковано поняття *«соціокультурна трансформація»*, яка уявляється автору як динамічний іманентний процес змін у суспільстві, які є наслідком зіткнення старого й нового; результатом змін є утворення нової соціокультурної реальності.

Звернено увагу, що сучасні наукові підходи у соціально-філософському дискурсі щодо розуміння свободи ґрунтуються на вже створеному розумінні в попередні часи. Різні аспекти проблеми розглядалися наступними вченими: І. Бенґамом, М. Бердяєвим, І. Берліном, І. Бичко, М. Вебером, Г. Гегелем, Т. Гоббсом, Л. Гобхаусом, Т. Гріном, Р. Декартом, Е. Дюркгеймом, Д. Дьюї, Ф. Енгельсом, Н. Івановою, І. Кантом, Б. Констаном, С. Левицьким, І. Логановим, Д. Локком, М. Мамардашвілі, К. Марксом, Дж. Мільтоном, Дж. Міллем, М. Пальчинською, Б. Спінозою, Ч. Тейлором, А. Токвілем, Й. Фіхте, М. Хайдегером, А. Шопенгауером, Ф. Шеллінгом та іншими.

Зазначено, що численні філософські дослідження, зокрема ті, на які опиралися в роботі, свідчать про різновекторність соціокультурних трансформацій, про прагнення українського суспільства до свободи, про велику значущість для нього такої цінності, як свобода. Свобода для людини виступає фундаментальною цінністю. Свобода особистості обмежена інтересами іншої людини, соціальної групи і суспільства в цілому. Обмеження свободи особистості, жорсткий контроль її діяльності та свідомості, перетворює людину на «гвинтик», «інструмент» соціальної системи; завдає шкоди особистості, суспільству в цілому. Виявлено, що саме завдяки свободі відбувається пристосування особистості до наявних природних і соціальних обставин навколишньої дійсності.

Зазначені процеси, переважно, викликають ускладнення соціальної структури, яка включає соціальні, економічні, та духовні складові.

Третій підрозділ *«Теоретико-методологічна складова дослідження свободи як фактора соціокультурних трансформацій»* спрямовано на аналіз теоретичних розробок філософів минулого і сучасності та їх розгляду свободи. Авторка приділила увагу їх дослідженням свободи, а також соціокультурних трансформацій сучасного українського суспільства. Зокрема, це філософські роздуми таких відомих дослідників, як Г.В.Ф. Гегель, Т. Гоббс, Ф. Енгельс, І. Кант, Ш. Монтеск'є, Б. Рассел, Ж.-П. Сартр, Б. Спіноза, Ф. Шеллінг, К. Ясперс, тощо. Проблема свободи розглядалася в працях західноєвропейських філософів ХІХ-ХХ століть: І. Берліна, О. Вельмара, Ф. Ніцше, Ж.-П. Сартра, Е. Фромма, М. Хайдеггера, К. Ясперса, З. Фрейда, А. Шопенгауера, та інших. Серед сучасних українських дослідників – В. Андрущенко, І. Бичко, Є. Борінштейн, Б. Грушин, С. Кримський, М. Михальченко, К. Новікова, Л. Ніколаєва, В. Паркін та інші.

Вищезгадані науковці, дослідники ставили питання не тільки про межі людської свободи, а й констатували можливість трансформації інтенцій свободи поведінки індивіда в те, що позначається поняттями вседозволеність, нігілізм і анархізм. Для досягнення мети, реалізації завдань роботи авторка використала загальнонаукові методи, які дозволили

розглянути свободу як соціально-філософську категорію, особливості її прояву в процесі соціокультурних трансформацій у сучасному українському суспільстві. Також у процесі роботи над проблемою використовувалися принципи наукового пізнання, зокрема, об'єктивності, який передбачає розгляд об'єкта у відповідному соціокультурному контексті, виходячи з предметної діяльності; конкретності, що виводить феномен із субстанціональної ознаки, що дає можливість врахувати різноманітні фактори соціокультурних трансформацій; системності, що дозволяє охарактеризувати соціокультурну реальність, яка змінюється під впливом зазначених факторів та історично. Також у дослідженні застосовувалися наступні підходи: системний, аксіологічний, нормативно-ціннісний, синергетичний, культурологічний.

Важливим теоретико-методологічним підґрунтям роботи є концептуалізація свободи як фундаментальної цінності, яка розглядається також як наукове поняття і соціокультурний феномен, адже саме свободу можна розглядати разом зі становленням особистості, її соціальних характеристик, та яку ми вважаємо фактором, що актуалізується та водночас актуалізує соціокультурні трансформації.

Виходячи з актуальності поставлених у дослідженні завдань, доведено необхідність і теоретичну значущість застосування соціально-філософських, аксіологічних, гносеологічних, синергетичних, феноменологічних методологічних рефлексій

У другому розділі **«Особливості соціокультурних трансформацій свободи»** розглянуто людину як компонент соціокультурної реальності через різнопланові поняття ідентичності та толерантності; відзначено вплив глобалізації на соціокультурні трансформації свободи та флуктуації свободи в сучасних умовах.

У першому підрозділі *«Свободна людина в соціокультурній реальності: ідентичність і толерантність»* досліджується буття людини як процес становлення людини, пов'язаний із формуванням її природних меж, що обумовлено буттям і усвідомленням самої себе.

Людину, яка розглядається у зв'язку з соціумом, можна аналізувати під різними кутами зору: саме людина пов'язана з іншими людьми системою відносин, вона – діяльна матеріально-предметна істота, носій певної культури. Кожна з цих граней її буття і може бути взята за основу при аналізі людини. Враховуючи таку багатозначність, необхідно виділити якусь основну якість, те, що в першу чергу робить її людиною. Відштовхуючись від принципу діяльної сутності людини, авторка зосередилася на дослідженні соціокультурної реальності, різних соціальних інститутів, система яких обіймає установи, закони й норми, що регулюють людську поведінку, надаючи їй визначеності й передбачуваності, без чого є неможливим спілкування, тобто саме існування суспільства – є умовою для спільних дій по встановленню господарського, політичного, релігійного та інших порядків.

Тому на початковому етапі нашого дослідження під свободою людиною розуміється така людина, яка поводиться відповідно до своїх бажань, керується свободою волею та цінностями мультикультуралізму. Але у процесі аналізу свободи як фундаментальної цінності суспільства було зроблено висновок, що формування свободної людини залежить від лібералізму як цінності, що продукує систему ціннісних орієнтацій свободної людини взагалі. Тому свободна людина досліджується авторкою в системній площині універсальної категорії, яка означає людину, що ціннісно-орієнтується на імперативи лібералізму як програму життєдіяльності, декларуючи пріоритети: гуманізму, індивідуальних досягнень, приватної власності, вільного ринку, економічної свободи, і проголошуючи абсолютну цінність людського життя.

Були розглянуті прояви свободної людини у соціокультурних трансформаціях. Для аналізу широкого спектру соціокультурних характеристик сучасного українського суспільства використали такі різнопланові поняття, як ідентичність і толерантність. Саме завдяки ідентичності та толерантності можна перебороти зміни, спричинені глобалізацією. Сучасна свободна людина володіє ідентичністю в широкому сенсі (передбачає наявність не лише міжетнічного компонента, а й релігійного, професійного, культурного, соціально-демографічного) і дозволяє людині залучитися до соціальної

структури суспільства. Толерантність виступає інструментом осмислення і пристосування до соціальної дійсності. В процесі соціокультурних трансформацій свободна людина формує нову ідентичність з допомогою толерантного ставлення до світу.

У другому підрозділі *«Вплив глобалізації на соціокультурні трансформації свободи»* досліджується свобода особистості у соціокультурній реальності, зокрема вплив глобалізації на існування свободи в сучасному суспільстві.

Глобалізація являє собою всеохоплюючий багатоаспектний процес перетворення світу в цілісну систему, що визначає майбутнє людської цивілізації. В узагальненому визначенні глобалізація тлумачиться як новий етап світового розвитку, що якісно відрізняється від попередніх історичних формацій і характеризується різким прискоренням темпів інтернаціоналізації усіх сфер суспільного життя – економічної, соціальної, політичної, духовної – й виведенням їх на новий якісний рівень. Основна характеристика процесу глобалізації, що протікає в сучасному світі – екстраполяція ліберально-демократичних цінностей на всі регіони без винятку. Також процес глобалізації характеризується наступними аспектами: інтернаціоналізацією, що, в першу чергу, знаходить своє вираження у взаємозалежності; лібералізацією, тобто усуненням торгових бар'єрів, мобільністю інвестицій та розвитком інтеграційних процесів; екстраполяцією ліберальних цінностей і сучасних технологій в усі точки світу; і, нарешті, детериторієзацією, що виражається в активності, має транснаціональні масштаби, зменшує значущість державних кордонів. Всеохоплюючий процес глобалізації при детальному аналізі охоплює переважно такі сфери: інформаційна глобалізація, економічна глобалізація, територіальна глобалізація (регіоналізація), демографічна глобалізація.

Сьогодні основним критерієм суспільного прогресу є рівень гуманізації суспільства, становища в ньому особистості – рівень її економічної, політичної, соціальної та духовної свободи.

У третьому підрозділі *«Флуктуації свободи особистості в сучасному суспільстві»* вказується, що проблема свободи особистості не розглядається

автономно, а пов'язана з питанням свободи суспільства, оскільки вона є основою особистої свободи. Для досягнення свободи особистості необхідні певні соціально-економічні та політичні передумови, які може створити лише суспільство. Інтереси, бажання людей формуються під впливом економічних відносин і соціального середовища. Сфера вільної діяльності особистості також представлена суспільними умовами. Особистість не може бути вільною від суспільства, як не може бути вільною від природи.

Дослідниця, використовуючи синергетичний підхід, уявляє флуктуацію як коливання соціокультурного середовища, викликане зовнішніми та внутрішніми, латентними її факторами і тому є непередбачуваним і непрогнозованим за своєю суттю. Флуктуації свободи особистості в сучасному суспільстві стають постійними, бо суспільство швидко, часто безсистемно, трансформується, змінюючи все навколо себе («свобода – анархія», «свобода – страх», «свобода – необхідність»).

У третьому розділі **«Прояви свободи в освітянському процесі»** проаналізовано вплив соціокультурних трансформацій на освітянський процес з позицій категоричного імперативу свободи. Увага зосереджена переважно на науковому пізнанні та особливостях інноваційних механізмів та проявах свободи в сучасній українській освіті.

Перший підрозділ *«Вплив соціокультурної трансформації на наукове пізнання в освітянському процесі: категоричний імператив свободи»* присвячено аналізу категоричного імперативу як вищого морального принципу в етиці І. Канта для розкриття сутності впливу соціокультурних трансформацій на наукове пізнання в освітянському процесі, зміст якого полягає в тому, що в сучасній науці та сфері освіти, слідуючи І. Канту, цінність воління (свободи) не залежить від його змісту. Категоричний імператив свободи направляє соціокультурні трансформації на користь особистості, надаючи їй нові можливості. Саме наукове пізнання за допомогою освіти продукує категоричний імператив свободи, впливаючи на розвиток продуктивних сил у суспільстві; соціалізацію індивідів; інтеграцію до суспільних інститутів та гуманізацію особистості.

Представлені в роботах, що досліджують підхід до освіти з точки зору сучасних глобальних проблем (Д. Боткін, П. Гордон, М. Маліца, Д. Медоуз, Л. Перельман). С. Кравер, Д. Лангфорд, Х. Озмон, Д. Солтіс, Д. Уайт, І. Шеффлер розглядають систему освіти і виховання в сучасних умовах глобалізації та інформатизації. У сучасній філософській літературі проблеми реформування і вдосконалення освітнього процесу знайшли широке відображення в роботах В. Андрущенка, В. Біблера, А. Бойко, Є. Борінштейна, С. Гессена, В. Давидова, М. Євтуха, Є. Ільєнкова, В. Кременя, М. Михальченко та ін. Це дозволило визначити спрямованість і тенденції розвитку сучасної західної та української освіти.

В другому підрозділі *«Особливості інноваційних механізмів в освіті»* виокремлено типи інновації, що поділяють на: матеріально-технічні; організаційно-управлінські; інформаційні; соціальні; економічні; освітні.

Аналіз досліджень С. Бараннікова, В. Загвязинського, І. Зязюна, М. Кларіна, Г. Коджаспарова, В. Кременя, В. Ляудіса, А. Моїсеєва, І. Підласого, Л. Подимова, С. Полякова, А. Пригожина, В. Рібакова, В. Сластьоніна, С. Сисоєва, П. Щедровицького, А. Хуторського, М. Цибри та ін. дозволив розкрити проблему розвитку інноваційних процесів в освіті. Інноваційна діяльність передбачає цілий комплекс наукових, технологічних, освітніх, організаційних, фінансових і комерційних заходів, які у своїй сукупності призводять до інновацій. Тому в інноваційному процесі неможливо виділити найголовнішу ланку. При створенні наукового результату інновація має бути доповнена технологічністю і рентабельністю при виробництві та впровадженні наукової продукції. В кінцевому підсумку, створюється продукт, що має комерційний успіх. Інноваційний процес – це єдиний у своєму роді процес, що поєднує науку, техніку, освіту, державу і економіку. Інноваційний процес – це процес перетворення наукового знання в інновацію (нововведення). Тільки тоді інноваційний процес можна вважати повністю завершеним. Інновації – це зміни, які повинні відбуватися в діяльності та мисленні учасників освітнього процесу. Інновація передбачає наявність проєкту, плану та етапу рефлексії стосовно проведеної роботи.

У третьому підрозділі *«Продуктування громадянськості особистості: роль і значення освітянського процесу»* вказується, що проблема громадянськості знайшла своє відображення у філософії (Аристотель, Ф. Бекон, М. Бердяєв, Ф. Вольтер, І. Кон, В. Кремінь, М. Михальченко, Платон, Ж.-П. Сартр, Г. Сковорода, Л. Сохань, І. Франко,). В роботах цих науковців висвітлюється філософське тлумачення сутності людини та співвідношення між свободою відповідальності та громадянськістю індивіда. Вихідним пунктом визначення рівня громадянськості у соціально-філософському аспекті в усі епохи було вирішення питання щодо співвідношення свободи й необхідності. Всі дії громадянської особистості пов'язані з вибором та ціннісною орієнтацією і передбачають активність, незалежно від того, нав'язана їй громадянськість ззовні чи взята людиною за власною волею.

Серед найбільш вагомих принципів, дотримання яких у процесі громадянського формування особистості вирізняються принципи самоактивності й саморегуляції. Їх реалізація дозволяє покращувати у вихованця суб'єктивні характеристики, формує здатність до критичності та самокритичності, до прийняття самостійних рішень, і в такий спосіб поступово виробляє громадянську позицію, почуття відповідальності за їх реалізацію в діях і вчинках. Метою громадянського виховання є усвідомлення взаємозв'язку між ідеями індивідуальної свободи та правами людини. Концептоутворюючим елементом освітянського процесу є особистість, що розглядається з точки зору відповідності її системних властивостей очікуванням суспільства. Тому соціальний інститут освіти тільки тоді перетворюється в освітній процес, коли відкриває реальні можливості для особистості зайняти своє місце в суспільній системі виробництва і споживання матеріальних і духовних цінностей.

У четвертому підрозділі *«Свобода особистості в сучасній українській освіті»* зосереджена увага на особливостях впливу свободи на освіту при входженні у загальноєвропейський освітній простір.

У сучасному багатовекторному світі освіта є чинником функціонування громадянського, соціального, гуманістичного суспільства як ідеальної сфери співіснування людей. Водночас, саме освіта виступає фактором творення і

поширення національної ідеології. Так само, національна ідеологія є системою формування, репрезентації, засвоєння національної ідеї. В такому контексті національна ідея розуміється як сформована мета нації, що відрізняється актуальністю і стратегією розвитку. Національна ідея дає підстави для реалізації потенційних етнічних можливостей. Розвиток нації через реалізацію національної ідеї дає етносу можливість піднятися на щабель цивілізації в її космологічному розумінні і посісти гідне місце серед національних спільнот світу. Національно орієнтована освіта дає можливість сформувати міцний рівень соціальної свідомості. Через національну свідомість, зі свого боку, виховується еліта нації, що орієнтована на збереження ментальної цілісності нації. Глобалізація, цінності суспільства, що трансформується, навіть політична кон'юнктура та ще безліч факторів впливають на систему сучасної української освіти. Але успішний і продуктивний розвиток можливий за умови свободи. На думку авторки, основними функціями освіти в сучасному суспільстві є: відтворення інтелектуального потенціалу суспільства, професійно-економічна, соціальна, соціально-політична, функція трансляції культури.

У четвертому розділі **«Соціокультурні трансформаційні реалії економічної свободи»** простежено трансформації економічної свободи в сучасному українському суспільстві та вказуються особливості культурного та економічного самовизначення людини. Досліджено зв'язок між економічною свободою та глобальними змінами соціального простору.

В першому підрозділі *«Економічна свобода особистості в соціокультурній трансформації сучасного суспільства»* розкривається важливий з точки зору соціальної філософії аспект економічного становлення незалежної держави та вільної особистості.

Людина в економічних відносинах, зміни і прояви економічної поведінки є і будуть актуальним предметом дослідження в соціально-філософській, соціологічній, філософсько-економічній літературі. У сучасній економічній науці феномен свободи досліджується з точки зору двох підходів – вузького та широкого (Г. Беккер, К. Бруннер Я. Корнаї, Г. Саймон та інші). Акцент робиться на економічних свободах, яким віддається перевага в системі

індивідуальних свобод, оскільки саме економічна свобода може бути засобом досягнення інших важливих цілей людини, тобто інструментальною цінністю. Розглянуті такі складові економічної свободи особистості в соціокультурній трансформації сучасного суспільства, як самостійність, відповідальність, рівноправність.

Другий підрозділ *«Культурно-економічне самовизначення людини»* містить матеріали, аналіз яких дозволяє стверджувати, що становлення українського народу як окремої економічної спільноти відбувалося за участі представників української економічної думки (А. Антонович, М. Бунге, Д. Журавський, М. Зібер, Г. Степанов, М. Туган-Барановський, Г. Цехановський та інші).

Як правило, для виявлення особливостей розвитку українців та їхньої відмінності від інших народів аналізувалися не тільки об'єктивні характеристики, заковані в економіці, соціальному, політичному і суспільному устрої, але й суб'єктивні, духовно-психологічні особливості. Національний характер, що безпосередньо пов'язаний з економічним мисленням нації – це певна абстракція від реалій існування етнонаціонального співтовариства, узагальнення найбільш розповсюдженого соціально-психологічного типу, що існує в Україні. У певній мірі це є створенням «ідеального типу українця». І тільки в такому сенсі подібне дослідження є виправданим, оскільки може стати основою для поглиблення аналізу історичного розвитку співтовариства і прогнозів його майбутнього.

Третій підрозділ *«Глобальність соціоекономічної кризи у контексті розуміння економічної свободи»* звернено увагу на вплив соціокультурних трансформаційних реалій і необхідність більш глибокого методологічного підходу до аналізу економічного буття.

У розрізі економічної свободи сучасні вчені звертаються до фундаментальних проблем теоретико-методологічного рівня, метафізики економіки, філософії грошей, фінансової цивілізації, проблемам соціальної відповідальності та економіки знань (В. Базилевич, Т. Глушко, В.Ільїн, А. Мазаракі, С. Пролєєв, О. Петінова, З. Скринник та інші).

Дослідження сучасної світової економічної кризи привело до розуміння, що потрібно змінювати економічне мислення. Необхідно враховувати ті явища і процеси, які не досліджувалися традиційною економічною теорією, а насправді, саме вони визначально впливають на економічний розвиток. Економіку варто розглядати як засіб розвитку. Така зміна акцентів економічних досліджень обумовлена тим, що відбуваються зміни з предметом праці людини – ним стає свідомість. Саме через свідомість реалізується цілісність людської господарської діяльності, а також розкривається положення про те, що у цьому процесі визначальною є соціокультурна складова.

У п'ятому розділі **«Духовні цінності і свобода в сучасному українському суспільстві»** обґрунтовується свобода в якості духовно-суспільного феномена на матеріалах концепції Григорія Сковороди та толерантність у ракурсі релігійного середовища.

У першому підрозділі *«Цінність свободи як духовно-суспільного феномена (український контекст)»* проблема духовності розглядається науковцями різних галузей, зокрема філософами, психологами, соціологами, педагогами, богословами. В роботах дослідників йдеться про людину як носія духовності, про її духовний потенціал, можливості пізнання духовних явищ, особливості феномена духовності. Досліджуючи процеси соціокультурної трансформації на різних рівнях, авторкою було зафіксовано, що ціннісна система суспільства, що формується сьогодні, кристалізуючи домінуючі в нашому соціумі переваги, містить в собі не тільки диференціюючі але й інтегрувальні цінності. Остання обставина дозволяє говорити про можливість діалогу, співпраці, взаємодії, що намітилася (хай ще вельми слабкої), між різними, деколи антагоністичними соціальними спільнотами. І хоча ціннісний підхід у рамках дослідження був реалізований переважно щодо проявів такого феномена, як свобода, одержані результати можуть бути екстрапольовані й на суспільство в цілому.

Під свободою в українському ментальному полі розуміється, по-перше, власний необмежений вибір і діяльність, по-друге – незалежність від зовнішніх

обмежень і умов і, по-третє, – здатність контролювати природні потреби аж до відмови від самозначимості.

Втілення цінності свободи в практичній життєдіяльності направляє активність особистості в наступних основних напрямках: 1) досягнення зовнішньої свободи (від природної стихії, соціуму, деспотії іншого), сприяє перетворенню природного середовища, вдосконаленню техніки і технології, розвитку наукової думки; формуванню правового і політичного простору, вдосконаленню інститутів влади і управління, забезпеченню прав і свобод особистості; 2) досягнення внутрішньої свободи сприяє трансформації пріоритетів особистості від природних до духовно-моральним; 3) сприяє розвитку вільного, незалежного від стереотипів і традицій інтелектуального знання; 4) наближає до звільнення від влади афектів і чуттєвих потреб; 5) веде до сходження від залежності від зовнішнього світу до самодостатності і внутрішньої гармонії.

У другому підрозділі *«Категоричний імператив свободи у філософії Григорія Сковороди»* розглядається свобода, яка для Г. Сковороди виявилася категоричним імперативом, тим, заради чого він не зрадив своїх принципів, не піддався спокусам, не дав світу його «впіймати». Людина стає духовно вільною, коли займається тим, що любить і до чого має здібності. Гармонійність людини і улюбленої справи, дарує їй особисту свободу. І в цій простоті полягає унікальність і геніальність формули щастя й свободи Григорія Сковороди. Одним із центральних мотивів його філософствування є те, що найбільш важливим, глибоким у людини є її емоційно-вольове начало – «серце». Із серця випливає все: і думка, і устремління, і почуття. Вся моральність людини повинна теж бути звернена на «серце». Звідси і вимога: «пізнай себе», «поглянь у себе».

Свобода людини досягається через пізнання та усвідомлення свого духовного начала, морально-етичних засад, таланту та здібностей і їх практичного втілення в житті. Свобода у філософа – це найвищий дар і благо людини, притаманні їй за самою природою. Наявність чи відсутність її є головним показником життя людини чи суспільства. Несвобода неминуче веде

до несправедливості, панування антилюдських цінностей, зла, аморальності та розладу самого суспільства. Свобода – це головна мета, до якої мають прагнути люди, вона є головною мірою в житті.

У третьому підрозділі *«Толерантність у релігійному середовищі в Україні»* простежується явище толерантності в умовах релігійної свободи в Україні. Релігія як соціокультурний феномен і соціальний інститут характеризується універсальністю функціонування в суспільстві, взаємозв'язком із всіма соціальними інститутами, не зважаючи на офіційну відділеність її від держави. При цьому, для релігії характерним є проникнення в усі сфери буття зі збереження разом з тим автономності. Таким чином, релігія представляє собою особливий соціокультурний комплекс, який, при всій властивій його природі консервативності, постійно змінюється, модернізується, бо служить не тільки вищим силам, але й людям. Тому, між станом культури і релігії існує взаємозалежність, а релігія виконує специфічні функції як у суспільстві в цілому, так і в його культурі, що мають стати предметом дослідження такого значного розділу соціальної філософії, як духовне життя суспільства.

Головною передумовою можливості постійного оновлення та модернізації релігійного життя в Україні є толерантність, властива нашому суспільству. Вона є особливим інструментом примирення непримиренного, унікальним за своїм характером, всеосяжним за масштабами використання.

У четвертому підрозділі *«Соціокультурна трансформація духовних цінностей у сучасному українському суспільстві»* розглянуто уявлення про те, що закони духовного життя формувалися людством протягом тисячоліть, і в усі часи вибір духовного розвитку кожною людиною був і залишається справою особистою. Духовна свобода виявляється в тому, що людина, у злагоді зі своїм внутрішнім світоглядом, світосприйняттям і світовідчуттям, може рухатися обраним саме нею шляхом, і на підставі цього людину можна розглядати як творчий центр моральної самодіяльності. Але суспільство повинне погодитися з якоюсь єдиною моральною системою цінностей, у якій основним принципом реалізації духовної свободи є непорушне правило моральності, вироблене у

свій час ще І. Кантом, – стався і вчиняй з іншими так, як ти хочеш, щоб ставилися і вчиняли з тобою. Виділені наступні грані духовності: всеохоплюючий характер духовності (включає в себе раціональні та емоційно-афективні сторони, когнітивні та ціннісно-мотиваційні моменти, орієнтовані на зовнішні та внутрішні установки); духовність людини існує як ідеальність (характеризується тим, що зміст будь-яких явищ світу, суспільства інтеріоризується в чистому вигляді, звільнена від матеріально-предметних, просторово-часових характеристик свого буття. Людська духовність і є ідеальний світ, коли людина оперує ідеальними формами); духовність є суб'єктивним світом людини (вона існує як внутрішнє, інтимне життя людини, розгортається в її ідеальному просторі і часі, виступає як особливість Я кожної конкретної людини); духовність як міра розвитку людини (сукупність морально-етичних якостей, принципів, ступінь засвоєння досягнень духовної культури людства).

ВИСНОВКИ

У висновках кваліфікаційної роботи проводиться теоретичне узагальнення та пропонується нове вирішення **наукової проблеми** – є репрезентація проблеми свободи у соціально-філософському знанні в контексті соціокультурної реальності, виявлення системних протиріч у її проявах, що має принципове значення для мультикультурного суспільства.

1. Проведене дослідження дозволило з'ясувати, що свободи – це філософська категорія, що характеризує сутність людського буття і яка проявляється у здатності особистості слідувати своїми уявленням і бажанням. Вона є фактором, що сприяє соціокультурним трансформаціям суспільства та впливає на динаміку його розвитку, проявляється в соціальній, політичній та духовній сферах суспільного буття. Обмеження свободи особистості, тотальний контроль завдає шкоди, як особистості, так і суспільству. Свобода не є результатом філософської, соціологічної, політичної чи духовної рефлексії, а є підсумком реального багатоаспектного людського буття, продуктом історичного, соціального досвіду.

2. Застосування історико-філософського методу дозволило дослідити зв'язок між свободою як науковим поняттям і як соціокультурним феноменом. Виявлено, що поняття свободи має різні смислові конотації та тісно пов'язане з розумінням ролі та місця особистості в суспільстві, в якому вона існує, адже з становленням особистості, набуттям нею певних соціальних характеристик та відмінностей, що ґрунтуються на індивідуальному досвіді, постає усвідомлена відповідальність за свої дії. Свобода як соціокультурний феномен являє собою міру самореалізації людини, втілення глибинних потенцій людини відповідно до її устремлінь, бажань, її ціннісних орієнтацій. У цьому розумінні вільною можна вважати ту людину, яка найбільш повно і адекватно реалізувала себе у відповідності зі своїми прагненнями та цінностями, і, навпаки, не вільний той, хто не зміг в силу тих чи інших причин, перепон, обмежень самореалізуватися так, як він уявляє собі гідним, корисним і необхідним. Оскільки свідома самореалізація людини, її самотворення соціуму є однією із фундаментальних основ людини, оскільки і однією з вирішальних умов цього самотворення є свобода. Свобода і виступає як вічний рух людини до втілення самої себе.

3. В ракурсі соціально-філософського дослідження свободи з'ясовано, що виступає фактором соціокультурних трансформацій, що сприяє соціокультурним трансформаціям суспільства і впливає на динаміку його розвитку, проявлений у соціальній, політичній, матеріальній та духовній сферах суспільного буття; проблеми свободи мають онтологічне та гносеологічне, а також аксіологічне навантаження.

Поняття «соціокультурна трансформація» уявляється як динамічний іманентний процес змін в суспільстві, які є наслідком зіткнення старого і нового; результатом змін є утворення нової соціокультурної реальності, що проявляється на рівні всього суспільства і торкається усіх сфер культури у сучасному історичному періоді.

4. З'ясовано теоретико-методологічне складові дослідження свободи як фактора соціокультурних трансформацій. Головна увага у філософському дискурсі свободи приділяється проблемам свободи дій, свободи вибору та свободи волі. Застосування соціокультурного методу, аналізу й синтезу,

структурно-функціонального аналізу, діалектичного, дедуктивного, історико-філософського та феноменологічного дозволили розкрити суттєвий вплив свободи на соціокультурні трансформації. Виявлено, дотримання принципів свободи в соціальній сфері життя суспільства дозволяє побороти наявну в ХХ столітті ідеологізацію та сприяє плюралізму думок і дій. Матеріально-економічна сфера життя суспільства в умовах свободи розширює спектр форм господарювання із використанням можливостей інформаційного суспільства і дозволяє вільно реалізовувати ідеї, перебуваючи в будь-якому куточку світу. Політична сфера під впливом свободи проводить політику мультикультуралізму і гостро реагує на всі події політичного життя, в якій точці світу вони б не відбувалися. Свобода в духовній сфері життя суспільства надає можливості вільного розвитку людини від народження, не допускає культурного релятивізму і втрати смислових орієнтирів. Соціокультурно обумовлена свобода підсилює роль морального начала в процесі діяльності людини.

5. Розкрито, що свобода – найважливіший атрибут особистості, без якого неможлива соціальна і духовна реалізація її основних потреб. Сучасне суспільство ставить перед собою завдання формування такої особистості, яка перетворює стихійність буття в свідомо детермінуючий процес. Діалектика набуття свободи особистістю та розвиток соціальної системи, знаходить своє відображення не тільки у позитивних, але й у негативних стереотипах необхідностей. Боротьба з проявами негативних стереотипів – максимально повно виявляти суспільний демократизм, це дозволить отримати найкращий результат для вільного удосконалення особистості.

6. Проаналізовано свободу особистості через фактори ідентичності та толерантності. Зокрема, сучасна свободна людина володіє ідентичністю в широкому сенсі (включає не лише міжетнічний компонент, а й релігійний, професійний, культурний, соціально-демографічний), що дозволяє їй залучитися до соціальної структури суспільства. Толерантність же виступає інструментом осмислення і пристосування до соціальної дійсності. В процесі соціокультурних трансформацій свободна людина формує нову ідентичність з

допомогою толерантного ставлення до світу. Важливим для розвитку особистості є наявність механізмів самоідентифікації, що спираються на глибинні індивідуальні та цивілізаційні цінності. Особистість зростає і розвивається в певному соціальному, культурному та національному середовищі і вторгнення в її розвиток чужих культурних, соціальних та інших елементів може вести до різного роду незворотних процесів.

Сутність толерантності виявляється в наступних принципах: повага людського достоїнства, права бути іншим, прийняття іншого як даності, готовність поставити себе на місце іншого, визнання рівності в різноманітті, повага іншого в його віруваннях, ствердження духу партнерства і співробітництва без протиставлення ідентичності соціальності. Досягнення відповідного рівня толерантності у суспільстві вимагає об'єднаних цілеспрямованих зусиль системи освіти й виховання та розробки соціальними науками нових практичних підходів у повсюдному ствердженні толерантності.

7. Глобалізація є результатом нового європейського ліберального проекту, в основі якого лежить сцієнтистська парадигма європейської культури Нового часу, що найбільш рельєфно проявила себе в кінці ХХ століття. Глобалізація – процес тотальної інтеграції.

Процеси глобалізації призвели до: дисбалансу розвитку економіки різних регіонів; комерціалізації всіх сфер життя; глобалізація ринку робочої сили; погіршення екологічної ситуації на планеті; посилення розриву між багатими й бідними (людьми та країнами); безконтрольності діяльності міжнародних фінансових структур щодо керівництва держав, чії громадяни входять у ці структури; соціального розшарування, що стало причиною зростання напруги не тільки між представниками різних соціальних груп в одній країні, але також між країнами; деградації культури та падіння рівня духовного життя суспільства. Глобалізація приводить до реактуалізації розриву між економічною та культурною моделями розвитку різних суспільних систем, викликає руйнування національних культур. Насамперед, це стосується національної мови, применшення її значення; суб'єктивного відчуття свободи при об'єктивній несвободі; зовнішньої, фізичної свободи, свободи пересування.

Вплив глобалізації проявляється в тому, вона є викликом людині і суспільству, примушуючи сумніватися у власній ідентичності. Вони спонукають або виборювати право займати гідні позиції в новій світовій системі, або творити свій варіант розвитку, в якому глобалізації протистоїть регіоналізація, центропериферійному світоустрою – поліцентричний, культурній уніфікації – інтерес до національних культур, секуляризований демократії – релігійні та традиційні цінності, глобальній ідентичності – відданість своєму народові.

8. За допомогою синергетичного підходу досліджено флуктуації свободи. Показано, що проаналізувати цілісність особистості у сучасному суспільстві корисно з використанням механізмів самоорганізації. Рівноважність системи «особистість» задається її цілісністю, отже, втрата цілісності веде до втрати рівноважності всієї системи «особистість». Формування цілісності як стану рівноважної системи «особистість» відбувається на життєвому шляху, який є для кожної людини неповторним і охоплює зміну одних видів соціальних ролей іншими, процес отримання нових можливостей і їх реалізацію, в цілому, весь шлях розвитку індивіда.

Використавши методологію П. Сорокіна, розглянувши флуктуації свободи в сучасних умовах, на фоні пандемії, сформульовано уявлення, що амплітудами флуктуацій в сучасних умовах пандемії виступають: «свобода і анархія» (відсутність контролю особистості з боку інститутів права, політики, релігії чи культурно-духовної сфери приводять до вседозволеності і втрати контролю над ситуацією); «свобода і страх» (особистість в умовах відкритого інформаційного суспільства отримує лавину інформації, яка викликає страх екзистенційний і страх за своє майбутнє та майбутнє людства (глобальні проблеми людства); «свобода і необхідність» (здатність до «моральної» поведінки, за І. Кантом, здатність керувати своєю поведінкою і узгоджувати її з діями інших людей).

9. Для встановлення свободи наукового пізнання в сучасних реаліях ми дослідили критерії істинності знання на основі вивчення досвіду читання лекцій і проведення семінарських занять з філософії та спеціальних наукових дисциплін розроблено критерії науковості і встановлено їх відмінність від

звичайних, помилкових, релігійних, дезінформативних знань. Це, зокрема: об'єктивність; раціональність; есенціальність знань; системна організація знань; верифікованість знань на їх наукову істинність; теоретичне підґрунтя для відмежування наукової форми істинного знання від повсякденного; соціально-філософські підстави наукових знань.

10. В результаті дослідження трансформацій наукового пізнання в освітянському процесі виявлено, що прояви свободи стають тенденцією, відбувається пошук нових освітніх парадигм, придатних для потреб сучасного суспільства, в умовах якого важливою життєвою необхідністю стає концепція освіти протягом усього життя. У зв'язку з тенденцією до постійного зростання інформаційного навантаження і, відповідно, нагромадження нового соціально значущого знання, сучасній людині недостатньо для успішної самореалізації попередньо засвоєних нею знань. Трансформації освіти проявляються в тому, що змінюється її соціальна роль у сучасному світі, перш за все, як сфери зайнятості та як специфічної індустріальної галузі, в яку залучені значні маси населення. Освітянський процес зазнає трансформацій у сфері наукового пізнання, які проявлені у використанні філософського принципу об'єктивності, через створення єдиного реєстру наукових журналів для публікації результатів досліджень та через розширення сфери використання систем «антиплагіат». Другий елемент трансформацій – свобода перетворення наукового знання на інновацію. Третій – академічна свобода, яка передбачає для всіх учасників науково-педагогічного процесу можливість вільно користуватися свободою вибору для здійснення творчого наукового процесу.

11. Загальною тенденцією соціокультурних трансформацій сучасного суспільства є економічна свобода особистості, яка означає можливість людини розпочинати або припиняти власну справу, купувати будь-які товари, використовувати будь-яку новітню технологію, виробляти будь-яку продукцію і пропонувати її для продажу за будь-якою ціною, вкладати свої кошти на власний розсуд. Без економічної свободи не може бути свободи особистості. Економічна свобода не може існувати без ринку, так само ринок не може бути без економічної свободи. Ринок через свої механізми функціонування здатен

забезпечити реальні умови для економічної свободи. Іншими словами, ринковий механізм господарювання об'єктивно передбачає існування свободи господарювання. Економічна свобода опирається на свої основні принципи, а саме: економічну самостійність, економічну відповідальність, економічну рівноправність.

12. В результаті дослідження імперативу свободи у філософсько-богословських трактатах Г. Сковороди встановлено, що поняття свободи в національному контексті зводиться у своїй більшості значень до особистої духовної свободи людини. Проте, суспільний і політичний її виміри виявляються у концепції «спорідненої» праці: людина набуває індивідуальної свободи через прагнення волі під керівництвом розуму до пізнання та через усвідомлений вибір діяльності. З'ясовано, що свобода, в розумінні філософа, передбачає можливість вибору способу діяльності, соціального статусу й соціальних функцій, дій, вчинків, поведінки, загалом своєї долі. Наявність покликання від природи аж ніяк не значить передвизначеність і детермінацію життя людини. Таким чином, концепція самопізнання філософа мала метою розкриття невидимої природи, вбачаючи в цьому умову досягнення свободи через вільне прийняття власної ролі в світі. Для особистості володіння свободою – це моральний імператив, критерій розвитку індивіда і суспільства в цілому. Сприйняття людиною свободи можна поділити на конкретні рівні, а саме: особистісний, міжособистісний, інституційний, політичний, що дозволяє нам розглядати особливості цього процесу.

13. Обґрунтоване явище толерантності в українському релігійному середовищі як один з найбільш результативних способів збереження соціальної рівноваги, який виступає у ролі парламентаря, запрошує до діалогу, сприяє згладжуванню і поступовому узгодженню протиріч, розв'язанню конфліктних ситуацій у мультикультурному суспільстві. В період національного відродження і за умов духовного вакууму перехідного періоду склалась потреба в релігії як етноформульованому та культурно-утверджувальному факторі, який реалізується на основі повернення до загальнолюдських цінностей. Тому, роль релігії у трансформаційний період значною мірою полягає у гуманізації

соціальних відносин шляхом відтворення власної культурної традиції та підтримки культурності. Вихідним у цьому плані є розробка проблеми каналів і механізмів взаємодії національного і релігійного у період їх піднесення. У нинішній Україні відбувається модернізаційно-трансформаційне, ціннісно-культурологічне переосмислення релігійної моралі, всього релігійно-історичного досвіду відповідно до нових реалій соціального життя. Церква і сьогодні відіграє величну роль у збереженні та підтримці чинників національної свідомості серед української діаспори в різних частинах світу, виконуючи важливу функцію етнозбереження українського народу.

14. З'ясовано, що духовність можна визначити як духовне життя людини, її суб'єктивно-ідеальний світ. Духовна свобода особистості завжди присутня в різних культурних сферах, проникаючи в політику (у вигляді політичної волі), в мистецтво (в формі художньої творчості), в мораль (як свобода вибору і підстава морального вдосконалення особистості). Специфіка феномена свободи полягає в тому, що вона стає справжньою реальністю тільки в ціннісній системі взаємопов'язаних категорій. Утвердження певних духовних цінностей відбувається у відповідному соціально-політичному, соціально-економічному, соціально-культурному контексті. Водночас, саме цінності є визначальною складовою духовного життя особистості, соціальних спільнот і суспільства загалом. У роботі визначено основні соціокультурні аспекти трансформації духовності: екзистенційний сенс духовності (людина фіксує власне людське Я, усвідомлює, ідентифікує власне людське буття); індивідуальна неповторність, унікальність людини (втілення, проявлення найбільш глибинних людських імпульсів, прагнень людини); релятивний сенс духовності (людина виступає як суб'єкт відносин, які проявляються двояко: зовні, до всього зовнішнього світу і всередину – як ставлення до себе, власного Я); асиміляційно-акумулятивний сенс духовності (засвоєння, інтеріоризація людиною великого багатства світу культури, перетворення багатства на внутрішній зміст людини). Саме аспекти соціокультурної трансформації духовних цінностей впливають на горизонти свободи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Монографії

1. Атаманюк З. М. Свобода як фактор соціокультурних трансформацій сучасного українського суспільства : монографія / З. М. Атаманюк – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. – 316 с.
2. Атаманюк З. М. Цінність свободи як духовно-суспільного феномену (український контекст) // Методологія та технологія сучасного філософського пізнання: Кол.монографія [Текст] наук.редакт. Борінштейн Є. Р. – Одеса: ПНПУ імені К.Д.Ушинського, 2016. – С. 184-211.
3. Atamaniuk Z. The philosophical and methodological basis of analysis of the science of philosophy of education // Колективна монографія **SENSE** Comprehension of the formation of the world in different philosophical approaches. – Lviv-Torum: Liha-Pres, 2019. – P.1-24.
4. Atamaniuk Z. The globalization and freedom of personality: the socio-philosophical aspect // Колективна монографія **SENSE** Philosophical and methodological challenges of the study of modern society. – Lviv-Torum: Liha-Pres, 2019. – P.22-44.
5. Atamaniuk Z. Economic freedom of person in Ukraine: the past and the modernity // Колективна монографія **SENSE** Modern philosophy in the context of intercultural communication. – Lviv-Torum: Liha-Pres, 2019. – P.1-20.

Статті у наукових фахових виданнях, зареєстрованих МОН України

1. Атаманюк З. М. Проблема еліти в сучасних українських реаліях //Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2007. – № 1 (19). – С. 3-7.
2. Атаманюк З. М. Еліта України в державницьких ідеях В. Липинського /Кавалеров А. І., Атаманюк З. М. // «Перспективи». Соціально-політичний журнал. – 2007. - № 2 (38). – С. 26-30
3. Атаманюк З. М. Релігійні засади у формуванні духовності української нації / Атаманюк З. М. // Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2008. – № 2(22). – С. 10-14
4. Атаманюк З. М. Роль інформатизації освіти та формування інформаційної культури особистості / З. М. Атаманюк // Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2013. – № 1(30). – С. 4–9.
5. Атаманюк З. М. Антропоцентрический неоплатонизм в философии эпохи Возрождения /Атаманюк З. М. // Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2014. – № 1 (32). – С. 16-22.
6. Атаманюк З. М. Мотив свободи у філософії Григорія Сковороди /Атаманюк З. М. // «Перспективи». Соціально-політичний журнал. – Одеса, 2015. – № 3(65). – С. 22-28.
7. Атаманюк З. М. Цінності української культури через призму поглядів Г. С. Сковороди /Атаманюк З. М. // «Перспективи». Соціально-політичний журнал. – 2015. – № 1 (63). – С.19-25.

8. Атаманюк З. М. Роль свободи у сучасній українській освіті /Атаманюк З. М. // Наукове пізнання: методологія та технологія. – Одеса, 2015. – № 1(34). – С. 19-25.
9. Атаманюк З. М. Проблема свободи у релігійному контексті Компендіуму соціальної доктрини католицької церкви /Атаманюк З.М. // Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2015. – № 1 (35). – С. 17-24.
10. Атаманюк З. М. Основні підходи до розуміння особистості на перетині філософії та психології /Атаманюк З. М. // Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2016. – № 1 (36). – С. 6-12.
11. Атаманюк З. М. Творчість як соціокультурний феномен / Атаманюк З. М., Шацило С. // Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2016. – № 2 (37). – С. 140-148.
12. Атаманюк З. М. Свобода як духовно-суспільний феномен / З. М. Атаманюк // Актуальні проблеми філософії та соціології. - 2016. - Вип. 14. - С. 3-5.
13. Атаманюк З. М. Соціально-філософський аналіз свободи людини як феномена світосприйняття / Атаманюк З.М. // «Перспективи». Соціально-політичний журнал. – 2016. – № 4 (70). – С. 6-12.
14. Атаманюк З. М. Економічна свобода особистості: соціально-філософський аспект /Атаманюк З.М. // Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2017. – № 1 (38). – С. 10-17.
15. Atamanyuk Z. Understanding of freedom in the philosophy of existentialism/ Atamanyuk Z. // Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2017. – № 2 (39). – С. 6-12.
16. Atamanjuk Z. The concept of the elite in the ukrainian philosophical idea/ Atamanyuk Z. // Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2018. – № 2 (41). – С. 6-11.
17. Атаманюк З. М. Грані людської духовності у філософських рефлексіях / Атаманюк З. М. // Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2018. – № 1 (40). – С. 11-16.
18. Атаманюк З. М. Маніпулювання масовою свідомістю засобами культури / Атаманюк З. М., Торгашина А. // Наукове пізнання: методологія та технологія. – 2019. – № 1 (42). – С. 6-13.
19. Атаманюк З. М. Філософія освіти як сучасна наука в Україні / Атаманюк З. М. // «Перспективи». Соціально-політичний журнал. – 2019. – № 2 – С. 47-54.
20. Атаманюк З. М. Шляхи набуття свободи /Цибра М. Ф., Атаманюк З. М. // «Перспективи». Соціально-політичний журнал. – 2019. – № 4. – С. 128-139.

Статті у наукометричних та міжнародних виданнях

1. Атаманюк З. М. Духовні та соціальні складники феномену свободи /Атаманюк З. М. // [Science and Education a New Dimension](#), Будапешт 2016. – IV (17). - № 108. – С.15-18.

2. Atamaniuk Z. [Education: Dialogical Search and Socio-Cultural Adaptation](#) / Yevhen Borinshtein, Zoia Atamaniuk, Nataliia Ortynska // Science and Education. – 2017. – № 12. – P. 140–145.
3. Атаманюк З. М. Цінності особистості через призму соціальної філософії / Атаманюк З. М. // Гілея. Науковий вісник – 2019. – Вип. 143 (4) . – Ч.2. Філософські науки. – С. 7-11.
4. Атаманюк З. М. Стратегіями свободи як основоположної цінності сучасного суспільства / Атаманюк З. М. // Віртус. – 2020. – № 41 (лютий). – С. 12-17.
5. Атаманюк З. М. Два розуміння свободи: позитивне і негативне (ретроспективний огляд проблеми) / З. М. Атаманюк // Віртус. – 2020. – № 49 (грудень). – С. 12-16.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів кваліфікаційної роботи

1. Атаманюк З. М. Вплив концепцій національної еліти на становлення української державності / Атаманюк З. М. // Матеріали міжнародної наукової конференції «Інновації в методології та технології наукового пізнання». – Одеса, 2006. – С. 91-92.
2. Атаманюк З. М. Філософські підвалини створення та функціонування Острозької школи-академії / Атаманюк З. М. // Матеріали міжнародної наукової конференції «Інновації в методології та технології наукового пізнання». – Одеса. – 26-27 жовтня 2006. – С. 95-96
3. Атаманюк З. М. Інтелектуальна еліта в умовах трансформаційного періоду в Україні / Атаманюк З. М. // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Україна в системі сучасних цивілізацій: трансформації держави та громадянського суспільства». – Одеса, 26-27 червня 2008. – С. 287-288.
4. Атаманюк З. М. Вплив системи освіти на формування інформаційного суспільства / Атаманюк З. М. // Зб. матеріалів регіональної міжвузівської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасності: стан та перспективи їх вирішення в Україні». – Одеса, 2013. – С. 7–8.
5. Атаманюк З. М. Філософське знання в системі сучасної освіти / Атаманюк З. М. // Зб. матеріалів регіонального міжвузівського науково-практичного семінару «Мова філософської культури». – Одеса, 2013. – С. 37–38.
6. Атаманюк З. М. Зв'язок системи освіти та інформаційного суспільства / Атаманюк З. М. // Матеріали конференції «68-ма науково-технічна конференція професорсько-викладацького складу, науковців, аспірантів та студентів». – Одеса. – Ч. II, 2013. – С. 86-87.
7. Атаманюк З. М. Формування духовності української нації: релігійність у творчості В. Липинського / Атаманюк З. М. // Матер. всеукраїнської наукової конференції «Освіта та соціалізація особистості». – Одеса – Дніпродзержинськ, 2014. – С. 7-8.
8. Атаманюк З. М. Актуальні проблеми освіти в умовах глобалізації / Атаманюк З. М. // Матер. Півсєукр. Науково-практичної конференції з

міжнародною участю «Науковий діалог «Схід – Захід». – Кам'янець-Подільський – Дніпропетровськ, 2014. – С.64-66.

9. Атаманюк З.М. Проблемне поле філософії освіти крізь призму цінностей /Атаманюк З.М. // Матер. Міжнародної наукової конференції, присвяченої пам'яті професора А.І. Кавалерова «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання». – Одеса, 2014. – С.71-72.

10. Атаманюк З.М. Поняття національної еліти у соціальній філософії /Атаманюк З.М. //36.матер. міжвузівського круглого столу «Ділові переговори в бізнесі». – Одеса: ФУФ ІМС, 2014. –С.48-50.

11. Атаманюк З.Н. Информационная цивилизация – новая ступень развития человечества / Атаманюк З.М., Михайловська І.// Матеріали всеукр. науково-практичного семінару викладачів, студентів, аспірантів та молодих учених історико-філософського факультету ПНПУ імені К. Д. Ушинського «Гуманітарна наука в умовах розвитку інформаційного суспільства». –Одеса, 2014. – С.30-33.

12. До проблеми формування національної еліти // Матер. Всеукраїнської інтернет-конференції молодих учених та студентів «Актуальні питання соціально-філософської думки». – Одеса: Інформаційно-видавничий центр ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2014. – С. 5-6.

13. Атаманюк З.М. Вільна людина у розумінні Григорія Сковороди / Атаманюк З.М., Міхова М.// Матер.регіональної міжвузівської науково-практичної конференції «Філософські читання». – Одеса: ФУФ ІМС, 2014. – С. 35-40.

14. Атаманюк З.М. Філософія освіти Григорія Сковороди// Матеріали ІІ Всеукраїнської наукової конференції «Освіта та соціалізація особистості». – Одеса-Дніпропетровськ. – 2015. – С.82-84.

15. Атаманюк З.М. Проблеми освіти в умовах глобалізації // Матер. Міжнародної наукової конференції «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства». – Одеса, 2015. – С.102-106.

16. Атаманюк З.М. Природа и сущность человека// Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару «Філософські читання». – Одеса: ФУФ, 2015. – С. 10-12.

17. Атаманюк З.М. Сутність проблеми співвідношення об'єкта та предмета пізнання // Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару «Філософські читання». – Одеса: ФУФ, 2015. – С.15-17.

18. Атаманюк З.М. Єдність і відмінність понять «світосприйняття», «світогляд», «світорозуміння» // Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару «Філософські читання». – Одеса: ФУФ, 2015. – С. 12-14.

19. Атаманюк З.М. Соотношение понятий «бытие» и «реальность» // Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару «Філософські читання». – Одеса: ФУФ, 2015. – С.8-10.

20. Атаманюк З.М. Специфіка освіти як соціального інституту// Матер. Міжнародної науково-практичної конференції «Особливості та тенденції розвитку правотворчості в умовах трансформації суспільства». – Одеса: ВМВ, 2015.- С.156-157.

21. Атаманюк З.М. Місце філософії в системі сучасної освіти//Матеріали Міжвузівського круглого столу «Філософія: сьогодні, завтра

й навіщо» (19 листопада, 2015 р.). Одеський національний політехнічний університет, С.10-13.

22. Атаманюк З.М. Свобода як фундаментальна цінність // Матеріали Міжнародної наукової конференції «Глобальні проблеми сучасності у контексті історико-філософського знання». – Одеса-Дніпропетровськ, 2016. – С. 42-45.

23. Атаманюк З.М. Формування цінності свободи засобами освіти і виховання // Матеріали III Всеукраїнської наукової конференції «Освіта та соціалізація особистості». – Одеса-Дніпропетровськ, 2016. – С. 137-139.

24. Атаманюк З.М. Вплив фундаментальних цінностей свободи на соціокультурні трансформації сучасного українського суспільства // Матеріали III Міжнародної наукової конференції «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання». – Одеса, 2016. – С. 164-166.

25. Атаманюк З.М. Освіта та виховання через призму цінностей свободи // Матеріали Міжвузівського круглого столу «Філософія: сьогодні, завтра й навіщо» (29 листопада, 2016 р.). Одеський національний політехнічний університет, С.29-32.

26. Атаманюк З.М. Свобода вибору і філософія релігії // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Освітні стратегії розвитку духовної та світоглядної культури особистості громадянського суспільства» – Одеса-Дніпро, 2017. – С.162-163.

27. Атаманюк З.М. Український контекст свободи особистості як цінності сучасного українського суспільства // Матеріали V Всеукраїнської наукової інтернет-конференції «Освіта та соціалізація особистості». – Одеса-Запоріжжя. – 2017. – С.12-13.

28. Атаманюк З.М. Моральні та матеріальні цінності у сучасному світі / Атаманюк З.М., Забеліна К. // Матеріали V Всеукраїнської наукової інтернет-конференції «Освіта та соціалізація особистості». – Одеса-Запоріжжя. – 2017. – С.40-42.

29. Атаманюк З.М. Соціокультурна динаміка свободи в сучасному українському суспільстві // Матер. Міжнародної наукової конференції «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства». – Одеса, 2017. – С.33-36.

30. Атаманюк З.М. Розуміння проблеми смерті у історії світової філософії / Атаманюк З.М., Георгієва З. // Матер. Міжнародної наукової конференції «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства». – Одеса, 2017. – С.50-53.

31. Атаманюк З.М. Ціннісні орієнтації в національній культурі / Атаманюк З.М., Жечева Е. // Матер. Міжнародної наукової конференції «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства». – Одеса, 2017. – С.59-64.

32. Атаманюк З.М. Цінності сучасного українського суспільства / Атаманюк З.М., Гуцол Ю. // Матер. Міжнародної наукової конференції «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства». – Одеса, 2017. – С.118-122.

33. Атаманюк З.М. Проблема пошуку сенсу життя в історико-філософському аспекті / Атаманюк З.М., Короленко Ю. // Матер. Міжнародної

наукової конференції «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства». – Одеса, 2017. – С.149-154.

34. Атаманюк З.М. Сенсожиттєві складові екзистенційної філософії / Атаманюк З.М., Чернява А. // Матер. Міжнародної наукової конференції «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства». – Одеса, 2017. – С.172-175

35. Атаманюк З.М. Грані людської духовності у філософських рефлексіях //Матеріали III науково-методичного Всеукраїнського Круглого Столу «Філософія у сучасній системі освіти: перспективи та нові стратегії», (1 червня 2018 р.) / Відп. за випуск професор Жарких В. Ю., доц. Рибка Н. М. – Одеса: ОНПУ, 2018. – с. 114. – С.48-52.

36. Атаманюк З.М. Природа человека – добро или зло / Атаманюк З., Брудзь В.// Південноукраїнські наукові студії: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених 3 квітня 2018 р. (м. Одеса). – Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського. – С.9-12.

37. Атаманюк З.М. Свобода у творчості Г.С.Сковороди /Атаманюк З., Бучков М. // Південноукраїнські наукові студії: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених 3 квітня 2018 р. (м. Одеса). – Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського. – С.12-15.

38. Атаманюк З.М. Моральні та матеріальні цінності /Атаманюк З., Бучумаш А. // Південноукраїнські наукові студії: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених 3 квітня 2018 р. (м. Одеса). – Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського. – С.15-17.

39. Атаманюк З.М. Єдність раціонального і чуттєвого у процесі пізнання /Атаманюк З., Куковинець Ю. // Південноукраїнські наукові студії: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених 3 квітня 2018 р. (м. Одеса). – Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського. – С.17-20.

40. Атаманюк З.М. Свобода як українська національна ідея /Атаманюк З., Кобелева Д. // Південноукраїнські наукові студії: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених 3 квітня 2018 р. (м. Одеса). – Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського. – С.20-22.

41. Атаманюк З.М. Пространство и время человеческого бытия /Атаманюк З., Пельтек Д. // Південноукраїнські наукові студії: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених 3 квітня 2018 р. (м. Одеса). – Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського. – С.22-26.

42. Атаманюк З.М. Про абстрактність і конкретність істини /Атаманюк З., Харсун Д. // Південноукраїнські наукові студії: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених 3 квітня 2018 р. (м. Одеса). – Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського. – С. 26-28.

43. Атаманюк З.М. В чем смысл жизни? /Атаманюк З., Вілкова О. // Південноукраїнські наукові студії: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених 3 квітня 2018 р. (м. Одеса). – Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського. – С. 37-39

44. Атаманюк З.М. Моральні та матеріальні цінності /Атаманюк З., Крохмаль А. // Південноукраїнські наукові студії: матеріали I Всеукраїнської

науково-практичної конференції студентів та молодих вчених 3 квітня 2018 р. (м. Одеса). – Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського. – С. 39-42.

45. Атаманюк З.М. Свобода вибору та відповідальність сучасного українського студента /Атаманюк З., Кім Х. // Південноукраїнські наукові студії: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених 3 квітня 2018 р. (м. Одеса). – Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського. – С. 44-47.

46. Атаманюк З.М. Моральні та матеріальні цінності /Атаманюк З., Гелета І. // Південноукраїнські наукові студії: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених 3 квітня 2018 р. (м. Одеса). – Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського. – С. 75-77.

47. Атаманюк З.М. Глобалізація і державний суверенітет /Атаманюк З., Шпилевий Д. // Південноукраїнські наукові студії: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених 3 квітня 2018 р. (м. Одеса). – Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського. – С. 77-79.

48. Атаманюк З.М. Вплив глобалізації на реформування системи освіти / Атаманюк Зоя Миколаївна // Матеріали VI Всеукраїнська наукова інтернет-конференція «Освіта та соціалізація особистості». – Одеса: Університет Ушинського, 2018. – С. 5-7.

49. Атаманюк З.М. Особливості реформування освіти в Україні / Левицька Анна Олександрівна, Атаманюк Зоя Миколаївна // Матеріали VI Всеукраїнська наукова інтернет-конференція «Освіта та соціалізація особистості». – Одеса: Університет Ушинського, 2018. – С. 7-8.

50. Атаманюк З.М. Освітні стратегії соціалізації особистості / Попова Дар'яна Юріївна, Атаманюк Зоя Миколаївна // Матеріали VI Всеукраїнська наукова інтернет-конференція «Освіта та соціалізація особистості». – Одеса: Університет Ушинського, 2018. – С. 20-21.

51. Атаманюк З.М. Життєві цінності молоді /Сметаніна Олександра Сергіївна, Атаманюк Зоя Миколаївна// Матеріали VI Всеукраїнська наукова інтернет-конференція «Освіта та соціалізація особистості». – Одеса: Університет Ушинського, 2018. – С. 21-22.

52. Атаманюк З.М. Свобода у творчості Ліни Костенко/ Копичинська Діана Олегівна, Атаманюк Зоя Миколаївна // Матеріали VI Всеукраїнська наукова інтернет-конференція «Освіта та соціалізація особистості». – Одеса: Університет Ушинського, 2018. – С. 29-30.

53. Ідея свободи у творчості Г. С. Сковороди/ Гончаренко Вікторія, Атаманюк Зоя Миколаївна// Матеріали VI Всеукраїнська наукова інтернет-конференція «Освіта та соціалізація особистості». – Одеса: Університет Ушинського, 2018. – С. 34-35.

54. Атаманюк З.М. Моральні та матеріальні цінності як основа гармонійного розвитку людини / Букачевська Наталія, Атаманюк Зоя Миколаївна // Матеріали VI Всеукраїнська наукова інтернет-конференція «Освіта та соціалізація особистості». – Одеса: Університет Ушинського, 2018. – С. 35-37.

55. Атаманюк З.М. Трансформації ціннісної системи сучасної України / Засуха Марина, Атаманюк Зоя Миколаївна// Матеріали VI Всеукраїнська

наукова інтернет-конференція «Освіта та соціалізація особистості». – Одеса: Університет Ушинського, 2018. – С. 39-41.

56. Атаманюк З.М. Суспільство високих соціальних стандартів в Європі / Майборода Анна Миколаївна, Атаманюк Зоя Миколаївна// Матеріали VI Всеукраїнська наукова інтернет-конференція «Освіта та соціалізація особистості». – Одеса: Університет Ушинського, 2018. – С. 41-42.

57. Атаманюк З.М. Міф і сучасна масова свідомість/ Мисько Ірина, Атаманюк Зоя Миколаївна // Матеріали VI Всеукраїнська наукова інтернет-конференція «Освіта та соціалізація особистості». – Одеса: Університет Ушинського, 2018. – С. 47-49.

58. Атаманюк З.М. Ідеальне суспільство Платона / Міткова Валентина, Атаманюк Зоя Миколаївна// Матеріали VI Всеукраїнська наукова інтернет-конференція «Освіта та соціалізація особистості». – Одеса: Університет Ушинського, 2018. – С. 49-50.

59. Атаманюк З.М. «Общество моей мечты» / Сторожук А.С., Атаманюк Зоя Миколаївна // Матеріали VI Всеукраїнська наукова інтернет-конференція «Освіта та соціалізація особистості». – Одеса: Університет Ушинського, 2018. – С. 50-52.

60. Атаманюк З.М. Свобода у творчості Г.Сковороди /Борса Ольга, Атаманюк Зоя Миколаївна// Матеріали IV Міжнародної наукової конференції «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання». – Одеса : Університет Ушинського, 2018. – С.36-37.

61. Атаманюк З.М. Діалектика абсолютної і відносної істини / Мазуріна Юлія, Атаманюк Зоя Миколаївна // Матеріали IV Міжнародної наукової конференції «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання». – Одеса : Університет Ушинського, 2018. – С.46-47.

62. Атаманюк З.М. Духовність людини як складова її сутності / Атаманюк З.М. // Матеріали IV Міжнародної наукової конференції «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання». – Одеса Університет Ушинського, 2018. – С.62-64.

63. Атаманюк З.М. Техногенний характер сучасної цивілізації / Чабан Дар'я, Атаманюк З.М. // Матеріали IV Міжнародної наукової конференції «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання». – Одеса Університет Ушинського, 2018. – С.81-83.

64. Атаманюк З.М. Проблема в галузі освіти в сучасній Україні / Васильченко Людмила, Атаманюк З.М.// Матеріали IV Міжнародної наукової конференції «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання». – Одеса : Університет Ушинського, 2018. – С.86-87.

65. Атаманюк З.М. Соціально-філософські аспекти економічної свободи особистості /Людина має право: філософсько-правовий та соціокультурний дискурс українського суспільства: матеріали круглого столу. — Одеса : Астропринт, 2018. — С.3-5.

66. Атаманюк З.М. Свобода як наукове поняття та соціальний феномен /Атаманюк З.М. // Матеріали III Міжнародної наукової конференції студентів, молодих вчених та науковців «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства». – Одеса : Університет Ушинського, 2019. – С.55-57.

67. Атаманюк З.М. Теорія стадій економічного зростання (У.Росту) /Жердецька Вікторія, Атаманюк З.М. // Матеріали III Міжнародної наукової конференції студентів, молодих вчених та науковців «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства». – Одеса: Університет Ушинського, 2019. – С.78-80.

68. Атаманюк З.М. Особливості інноваційних механізмів в педагогічній освіті/ Атаманюк З.М. // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Інновації в освіті: сутність, проблеми, перспективи». – Одеса: ОДАБА, 2019. - С.31-33

69. Атаманюк З.М. Передумови вивчення віртуальної реальності /Атаманюк З.М., Кулаков М.В. // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Південноукраїнські наукові студії». – Одеса, 2020. – С.6-7.

70. Атаманюк З.М. Цінність цілісності сприйняття свободи особистості /Атаманюк З.М. // Матеріали VI науково-практичної конференції «Соціально-гуманітарні технології: філософсько-освітній аспект» (23 квітня 2020, м.Черкаси). – Черкаси. –С. 54-57.

71. Атаманюк З.М. Цілісність особистості як рівноважної системи / Атаманюк З.М. // Матеріали //Матеріали XVIII Всеукраїнської наукової інтернет-конференції «Освіта та соціалізація особистості». – Одеса: ПНПУ імені К.Д.Ушинського. – С. 7-9

72. Атаманюк З.М. Феномен любові у філософії: витоки і еволюція / Атаманюк З.М., Васильєва Лариса//Матеріали XVIII Всеукраїнської наукової інтернет-конференції «Освіта та соціалізація особистості». – Одеса: ПНПУ імені К.Д.Ушинського. – С. 9-10.

73. Атаманюк З.М. Глобалізація та її вплив на свободу особистості /Атаманюк З.М. // Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Labyrinths of Reality» Labyrinths of Reality: Collection of scientific works, Issue 3 (8). 2020.- С.6-8.

74. Атаманюк З.М. Соціокультурні аспекти освіти та науки в сучасному українському суспільстві / З.М.Атаманюк // Матеріали V Міжнародної наукової конференції «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання». – Одеса: Університет Ушинського, 2020, 16 жовтня. – С.51-53.

75. Атаманюк З.М. Християнський погляд на любов крізь призму Нового заповіту / З.М. Атаманюк, Л. Васильєва // Матеріали V Міжнародної наукової конференції «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання». – Одеса: Університет Ушинського, 2020, 16 жовтня. – С.38-40.

76. Атаманюк З.М. Моделі відношення до свободи у сучасному правовому суспільстві/Атаманюк З.М. //Матеріали круглого столу, присвяченого Всесвітньому дню філософії «Людина має право: соціально-гуманітарний дискурс у контексті реформаційних процесів в Україні» — Одеса : Астропринт, 2020. — С.6-10.

АНОТАЦІЯ

Атаманюк З. М. Соціально-філософські основи свободи як фактора соціокультурних трансформацій сучасного українського суспільства. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Дисертаційна робота присвячена дослідженню соціально-філософських основ свободи як фактора соціокультурних трансформацій сучасного українського суспільства. Свобода є атрибутом особистості, центром соціального, політичного і духовного життя людини. Свобода характеризує рівень розвитку суспільства, його цивілізованість, демократичність, культурність. У дисертації представлена соціально-філософська категорія свободи як ключовий фактор, що сприяє соціокультурним трансформаціям суспільства і впливає на динаміку його розвитку, проявлений у соціальній, політичній та духовній сферах суспільного буття. З метою розв'язання зазначеної проблеми у дисертації було експліковано поняття «соціокультурна трансформація», яка уявляється як динамічний іманентний процес змін в суспільстві, які є наслідком зіткнення старого і нового; результатом змін є утворення нової соціокультурної реальності. В дисертації теоретично обґрунтовано і практично використано актуальні підходи, що дозволило провести синтез концепцій свободи в соціально-філософському аспекті і верифікувати конкретні ієрархічні рівні і сфери прояву цього складного і багатоаспектного феномена, з розкриттям його сутності, сенсу, специфіки, соціальної спрямованості і внутрішньої детермінації в сучасній соціокультурній ситуації сучасного суспільства. З'ясовано еволюцію поняття свободи від епістемологічного аналізу до осмислення свободи як соціокультурного явища і духовно-моральної категорії. Соціокультурна детермінація волі посилює роль суб'єктивного, морального начала в процесі діяльності людини.

Ключові слова: свобода, соціокультурна трансформація, цінність свободи, глобалізація, ідентичність, толерантність, духовність, духовні цінності, економічна свобода, свободна людина, свобода в освітянському процесі.

ANNOTATION

Atamanyuk Z. M. Socio-philosophical foundations of freedom as a factor of socio-cultural transformations of modern Ukrainian society. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of philosophical sciences on a specialty 09.00.03 – social philosophy and philosophy of history. State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky". – Odesa, 2021.

The dissertation is devoted to the socio-philosophical foundations of freedom as a factor of socio-cultural transformations of modern Ukrainian society. The purpose of the dissertation research is to substantiate the socio-philosophical foundations of freedom in the context of socio-cultural transformations in modern Ukrainian society. The object of research is the socio-philosophical principles of freedom. The subject of research is freedom as a factor of socio-cultural transformations.

Freedom is an attribute of the individual, the center of social, political and spiritual life. Freedom characterizes the level of development of society, its civilization, democracy, culture. The dissertation presents the socio-philosophical category of freedom as a key factor that contributes to socio-cultural transformations of society and affects the dynamics of its development, manifested in the social, political and spiritual spheres of social life. In order to solve this problem, the dissertation explained the concept of "socio-cultural transformation", which is presented as a dynamic immanent process of change in society, which is a consequence of the collision of old and new; the result of change is the formation of a new socio-cultural reality. The dissertation theoretically substantiates and practically uses new approaches, which allowed to synthesize the concepts of freedom in the

socio-philosophical aspect and verify specific hierarchical levels and areas of manifestation of this complex and multifaceted phenomenon, revealing its essence, meaning, specificity, social orientation and internal modern socio-cultural situation of modern society. The evolution of the concept of freedom from epistemological analysis to the understanding of freedom as a socio-cultural phenomenon and spiritual and moral category is clarified. Socio-cultural determination of the will strengthens the role of the subjective, moral principle in the process of human activity.

A study of the problems of freedom revealed that this is a philosophical category that characterizes the essence of human existence and which is manifested in the ability of the individual to follow their ideas and desires. It is a factor that contributes to the socio-cultural transformations of society and affects the dynamics of its development, manifested in the social, political and spiritual spheres of social life. Restriction of individual freedom, total control, as a rule, harms both the individual and society. Freedom is not the result of philosophical, sociological, political or spiritual reflection, but is the result of a real multifaceted human existence, a product of historical, social experience.

In the perspective of socio-philosophical study of freedom as a factor of socio-cultural transformations under the socio-philosophical concept of freedom we understand the key factor that contributes to socio-cultural transformations of society and affects the dynamics of its development, manifested in social, political, material and spiritual spheres of social life; problems of freedom have ontological and epistemological, as well as axiological load.

The concept of "socio-cultural transformation" is presented as a dynamic immanent process of change in society, which is a consequence of the collision of old and new; the result of change is the formation of a new socio-cultural reality; it manifests itself at all levels of society and affects all spheres of culture in the modern historical period.

The idea of personality as the highest value of life is analyzed and it formed the basis of theoretical and applied constructions of philosophy, psychology, pedagogy and other sciences. Modern free man has an identity in a broad sense (includes not

only the interethnic component, but also religious, professional, cultural, socio-demographic) and allows a person to participate in the social structure of society. Tolerance is a tool for understanding and adapting to social reality. In the process of socio-cultural transformations, a free person forms a new identity through a tolerant attitude towards the world. Important for the development of personality is the presence of self-identification mechanisms based on deep individual and civilizational values. Personality grows and develops in a certain social, cultural and national environment and the intrusion into its development of other people's cultural, social and other elements can lead to various irreversible processes.

Key words: freedom, sociocultural transformation, value of freedom, globalization, identity, tolerance, spirituality, spiritual values, economic freedom, free man, freedom in the educational process.

Наукове видання

АТАМАНЮК ЗОЯ МИКОЛАЇВНА

**СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ СВОБОДИ ЯК ФАКТОРА
СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ СУЧАСНОГО
УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

**Автореферат
кваліфікаційної наукової праці
на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук**

Формат 60x84/16.

Папір офсетний: Друк різнографічний. Обс.-вид.арк.0,9

Тираж 120 прим. Зам. № 156.

Віддруковано в копіювальному центрі «Магістр»

м. Одеса, вул. Мечникова, 36 тел.: 32-19-82

Свідоцтво про реєстрацію № 2670316784 від 16.02.2000 р